

A NYELVTANI SZEMLÉLTETŐ SZÖVEG KIALAKÍTÁSÁNAK ÉS FELHASZNÁLÁSÁNAK NÉHÁNY KÉRDÉSE

Dr. CHIKÁN ZOLTÁNNÉ

Mivel az eredményes főiskolai módszerek kimunkálásával gyakorlatilag nemcsak a főiskolai munkára, hanem az általános iskolai oktatásra is jelentős hatást gyakorolunk, joggal tarthatjuk az oktatási reform jegyében a legcélravezetőbb főiskolai módszerek kialakítását a leglényesebb feladatok egyikének. A következőkben éppen a fenti megfontolás alapján mind a nyelvtantanítás szakmódszertanának, mind az általános iskolai nyelvtantanításnak egyik alapvető kérdésével szeretnék foglalkozni: a szemléltető szöveg kialakításával és felhasználásával. Hallgatóink gyakorlati tanításai arra figyelmeztetnek bennünket, hogy a módszertanórákon igen alaposan kell foglalkoznunk ezzel, mivel ez jelenti számunkra az első órákra való felkészülésben a legtöbb gondot.

Közismert tény, hogy a nyelvtanórákon a bemutató szemléltetés anyaga leggyakrabban éppen a nyelv, a szemléltető szöveg. A minden szempontból *kifogástalan és célszerű szemléltető szöveg jó felhasználása* igen nagy mértékben *elősegíti a tanítás sikerét, eredményességét.*

Milyen nehézségek jelentkeznek a hallgatók első próbálkozásaiban a szemléltető szöveg összeállításával és felhasználásával kapcsolatban? Beszélhetünk tartalmi és módszerbeli problémákról. A tartalmiak inkább a szöveg összeállításával, a módszerbeliek pedig a felhasználásban jelentkeznek. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy az óra eredményességét mindkettő egyaránt veszélyezteti.

I. Tartalmi kérdések

1. *Összefüggő legyen-e a szöveg vagy sem?* Ez a kérdés már sok vitára adott alkalmat. Régi módszertanaink a legegyszerűbb nyelvi tényt is „tanmese” formájában tálalták a tanulók elé. Ez ma már túlhaladott álláspont. Az egyszerű nyelvi tények bemutatására, szemléltetésére nem kell összefüggő szöveget adnunk. Felesleges ez pl. akkor, ha csak egy hangtörvényt akarunk szemléltetni az V. osztályban, de erőltetett is lesz a szövegünk, ha pl. a VII. osztályban az alanyi mellékmondatot összefüggő alanyi mellékmondatok sorával akarjuk bemutatni.

Ez nem jelentheti azt, hogy az összefüggő szöveg alkalmazása általában helytelen. Az összefüggő szövegben való szemléltetésnek az az előnye, hogy természetesebb beszédhelyzetet mutat, mint egy-egy szó vagy egy-egy mondat önmagában. Így tanulóink az összefüggő szövegben, a reális beszédhelyzetben alkalmazott nyelvi tényben semmiképpen sem láthatnak „különösséget”, erőszakolt „nyelvtani szabályt”. Levonhatjuk tehát következtetésül, hogy általában célravezetőbb az összefüggő szöveg alkalmazása, de bizonyos anyagrészek tárgyalásában felesleges, sőt erőltetett ennek erőszakolása. *A megtanítandó anyag természete, sajátossága ad tehát választ kérdéseinkre.*

2. Vigyázzunk arra, hogy ha nem összefüggő szöveget adunk tanulóink elé, *ne legyen ellentét vagy fonák tartalmi kapcsolat az egyes mondatok tartalma között.*

Egy hallgatónk pl. a felszólító mondatot a következőképpen szemléltette:

Légy a béke harcos öre!

Ne szemetelj!

(K. L. III. évf.)

Bár a hallgató ezeket a mondatokat nem kapcsolta össze, az olvasók kapcsolatot vélnek felfedezni közöttük az egymásutániség alapján. Az összefüggés pedig feltétlenül furcsa, mert az első mondat magasztos érzéseket felkeltő gondolata és a második mondat prózai realitása közvetlen egymásutániségben szinte nevetségesen hat. Nem baj tehát, ha a mondatok nem függnék össze, de a véletlenül adódó tartalmi összefüggésre legyünk tekintettel!

Hadd idézzék még néhány hasonló típusú példát:

Moss kezet!

Vesszen az ellenség!

(T. I. III. évf.)

Ennek a két mondatnak hasonló a hibája: a hallgató két külön gondolatkörből vette az anyagát, ahelyett, hogy megmaradva valamelyik gondolatkör mellett, biztosította volna a hatás egységét. Ilyen esetben választani kell a két típus között, s akkor szemléltető szövegünk ilyenformán alakulhat:

Vesszen az ellenség!

Védd meg a békét!

Jó tanulással harcolj érte!

Álld meg a helyedet!

Vagy egy másik gondolatkörből:

Étkezés előtt moss kezet!

Ne egyél mosatlan gyümölcsöt!

Ruhádat tartsd tisztán!

Ne szemetelj!

Így ugyan már kapcsolatot létesítettünk a mondatok között, de az összefüggés nem erőltetett. Ebben az esetben nincs nevetségesen ható tartalmi kapcsolat, helyes az érzelmi ráhatás, egyöntetű, és így könnyen megvalósítható a nevelési cél.

Az is előfordul, hogy — jóllehet nem akar a hallgató összefüggő mondatokat alkotni — egyes mondatok jelentésbeli kapcsolata mégis összefüggés látszatát keltheti, s ez akár komikus színezetet is nyerhet, mint pl. a következő példánkban:

Megint jönnek, kopogtatnak. (Petőfi)
Váratlanul megszólalt valaki.
Az emberiség nagy szent nevében adjatok jogot!
(K. P. III. évf.)

(VII. o.: az alany fajainak szemléltetésére!)

Hasonló eset állhat elő a mondatokban szereplő szavak jelentéstartalmának kapcsolata következtében is. Pl.:

Pista élessze fel a tüzet!
Mindenkit hevítsen a hazaszeretet!
(V. A. III. évf.)

A „tűz felélesztése” és a „hevítsen” kifejezések okozta képzettársulás itt is komikus, pedig csak annyi történt, hogy a mondatok megalkotója nem gondolt az önkéntelen asszociációra.

3. A *tartalmilag helytelen* szemléltető szövegre is találhatunk példát, bár ez ritkábban fordul elő. Egyik hallgatónk pl. a helyhatározó szemléltetését így próbálta megoldani:

„Délután az utcán sétáltam. A városban nagy forgalom volt. Az emberek siettek munkahelyükre, a gyerekek az iskolába. A moziból vidám emberek jöttek ki. Az arcukról sugárzott a jókedv.”
(N. K. III. évf.)

Ez a szöveg tartalmilag nyilvánvalóan helytelen, hiszen igen furcsa „időrend” az, hogy *délután* igyekezzenek az emberek munkahelyükre, a gyerekek iskolába, ugyanakkor, amikor mások már a moziból távoznak. Bár a különféle műszakok ilyenfajta egybeesése esetleg megtörténhet, de nem ez az általános, a nyelvi valóság ilyen tartalmú szemléltetése tehát nem fedi a mindennapi élet valóságát.

A tartalmuk helytelen azoknak a szövegeknek is, amelyek *félreérthetők, nem világosak*. Így pl. a felszólító mód szemléltetése ezzel a mondattal:

Tanítsd meg a húgoddal is!
(J. E. III. évf.)

Az ilyen, tartalmi szempontból félreérthető megfogalmazás néha egészen humoros színezetű is lehet, mint azt a következő — a hangtalálkozások szemléltetésére készült — szövegben láthatjuk:

„A nagymamának már jól befűtöttek. Azt akarták, hogy korán lefeküdjön...”
(B. E. III. évf.)

A „befűtöttek neki” szólás zsargon jellege és részben pejoratív jelentéstartalma teljesen megváltoztatja a mondanivaló értelmét és hangulati hatását: míg a „nagymamánál már befűtöttek” forma nyelviileg

is, nevelési szempontból is azt a célt szolgálja, amit tulajdonképpen a hallgató el akart érni, a helytelen megfogalmazással mind nyelvileg, mind hangulatilag ellenkező hatást ért el.

4. Gyakran előfordul, hogy *magyartalanságok, nyelvi helytelenségek* kerülnek a szövegbe. Részben ide tartoznak az előző példák is, vagy pl. a birtokos személyragozás szemléltetésére a következő mondat:

Húgodnak kilyukadt a cipője talpa.

(K. J. III. évf.)

Igy erőltetett ez a nyelvi forma. A kétszeres birtokviszony jelölése helyesebb lett volna ilyen formában: Húgod cipőjének kilyukadt a talpa.

Egész szöveggel előfordulhat, hogy nyelvi helytelenségek halmozódnak benne. Pl. az alany szemléltetésére a következő szöveget állította össze egy hallgatónk:

„Elhatároztuk, hogy kirándulunk. Az egész osztály határtalan izgalommal várja a vasárnapot. Mindenki felkészült a nagy napra: Pista botot faragott magának, Jóska a hátizsákját készítette elő. Az ember azt sem tudja, hol áll a feje . . .”

(B. J. III. évf.)

Az igeidők keverése, az időugratás, és ugyanakkor a logikus sorrend felborítása nyelvi szempontból mindenképpen hibássá teszik a szöveget.

5. Hibaként jelentkezhethet a szöveg összeállításában az *analógia helytelen felhasználása*. Ez természetesen különösen akkor jelentkezik, ha olyan anyagrészt tárgyalunk, amelyben elsősorban az analógiára építünk.

Két ilyen szöveget szeretnék közölni, mind a kettő a tárgyias ragozás szemléltetésére készült. Az első:

Kenyeret kérek.

A távolba nézek.

Olvasol most?

Műsort adunk.

Feladatot írtok?

A fiúk virágot tépnek.

Kérem a füzetet.

Nézd a könyvet.

A feladatod olvasod.

Odaadjuk a ruhát.

A verset írtátok?

A fiúk tépik a virágot.

Ebben a szövegben az a hiba, hogy a mondatoknak tárggyal való bővítésében a hallgató nem következetes. Törekszik ugyan erre annyiban, hogy ugyanazt az igét adja alanyi és tárgyias ragozásban, viszont mindössze annyit ér el vele, hogy szövege érdektelen, unalmas lesz. Mi lenne a megoldás? Nem kellene célul kitűzni, hogy már a szemléltető szöveg tartalmazza a teljes ragozási rendszert! Ezt elegendő lenne külön *egy* ige ragozása kapcsán összeállítani.

Ugyanakkor talán súlyosabb hiba, ha magán a nyelven követ el erőszakot a hallgató a „következetesség” jegyében, mint ezt az alábbi szövegben látjuk:

Játékot faragok

Képet nézel?

A játékot faragom.

A képet nézed?

A leány egy fiút vár.	A leány a bátyját várja.
Tanulás után játszunk.	Tanulás után az „Eszterlánc”-ot játsszuk.
Leckét írtok?	A leckét írjátok?
Pistáék tornásznak.	A cigánykereket tornásszák.

Az utolsó mondat szinte nyelvi ficamnak tűnő megfogalmazása itt megszívlelendő figyelmeztetés számunkra: ne mutassunk erőszakolt nyelvi példát tanulóinknak, főképpen akkor ne, ha a nyelvi jelek rendszerének logikus voltát akarjuk bizonyítani. A megoldás tehát itt is az lehet, hogy a folyamatos szemléltető szövegben csak egy-két példával utalunk a kétféle ragozás különbségére, a teljes rendszert csak egy igével kapcsolatban állítjuk össze, s a különböző formákra csak elmondattjuk a tanulók által megalkotott mondatokat. Így az óra gondolkodtató, elkerüljük a mechanizmust, és nem vétünk a természetes beszéd, a megszokott nyelvhasználat ellen sem. Az analógiára építhetünk tehát, de akkor *a)* ne legyünk következtelenek; *b)* ne hozzunk létre erőszakolt nyelvi formákat a következetesség érdekében!

6. Más vonatkozásban is megtörténhet, hogy a szöveg megfogalmazása *erőltetett* lesz a nyelvi tény kedvéért. Nem lehet a VII. osztályban a következő mondattal szemléltetni a jelzői mellékmondatot:

„Borongós volt a homloka annak, aki őt felnevelte.”
(B. S. III. évf.)

Vagy még erőltetettebb a felszólító módú igealakok helyesírásának szemléltetésére a következő „mondat”:

„Jöjj gyorsan haza, de az utcán légy rendes és higgy nekem!”
(K. K. III. évf.)

Ebben az esetben éppen a célt nem érjük el: tanulóinknak ugyanis az ilyen mondatok hallatán csak az lehet az érzésük — és joggal! —, hogy így általában nem beszélünk, ez a szöveg nem természetes beszéd, és a tanár által bemutatott nyelvi példák csak koholmányok, a valóságban nem léteznek.

7. A következőkben azokat a hibákat szeretném számbavenni, amelyek már nemcsak az oktatási, hanem a nevelési célok elérését is megnehezítik. Ilyen hiba pl., ha a szöveg *érdektelen*. Ez már önmagában az unalom forrása lehet: nem kelti fel a gyermekek érdeklődését, nem mozgatja meg fantáziájukat, nem készíteti gondolkozásra őket. A következő elképzelésben a tanulók az első példatár megalkotása után, vagyis néhány pillanatnyi gondolkodás árán már gondolkodás nélkül, mechanikusan fogják megalkotni a második oszlop mondatait:

Dolgozatot írok.	A dolgozatot írom.
Fát vágsz?	A fát vágod?
Pista egy fát lát.	Pista a fát látja.
Holnap dolgozatot írunk.	Holnap a dolgozatot írjuk.

Autóbuszt vártok?
A fiúk kiáltást hallanak.

Az autóbuszt várjátok?
A fiúk a kiáltást hallják.

(H. K. III. évf.)

Igen sok ehhez hasonló példát lehetne idézni, és ez nagyrészt meg is magyarázza, miért nem szeretik néhány iskolában a tanulók a nyelvtanórákat. Hiszen az ilyen feldolgozásban nincs arányban az elvégzett munkára fordított energia mennyisége a feladat értékével: míg írástechnikailag az V. osztályban viszonylag nehéz feladat elé állítja a tanulókat ennek a szövegnek a leírása, szellemileg igen csekély megerőltetést követel tőlük.

8. Hiba az is, ha *nevelési szempontból* helytelen a szöveg. Hallgatóink nagy része csak formálisan jelöli meg óravázlatában a nevelési célt, pusztán azért, mert azt fel kell tüntetni. Ugyanakkor nem élnek az órán adódó, vagy néha egyenesen a szemléltető szövegből természetesen következő nevelési lehetőségekkel. Amikor ezekre a kínálkozó alkalmakra felhívjuk a figyelmüket, legtöbbször csodálkozva állapítják meg, hogy a lehetőség valóban kínálkozó, de ők „nem is gondoltak rá”. Ezért fordulhat elő, hogy olyan mondatok kerülnek a szemléltető szövegbe, amelyek nevelési szempontból helytelenek. Így kerülhetett egy V. osztályos szövegbe a következő mondat: „Azt mondom, amit akarok!” (Z. T. III. évf.) — Vagy a VIII. osztályban a következő, néhány tanulót esetleg komolyan gondolkodásba ejtő megállapítás: „Aki jó felfogású, annak érdemes tanulni.” (F. J. III. évf.)

Tanulóink önálló gondolkodásra, önálló állásfoglalásra nevelésének sem jó eszköze a VII. osztályban, ha a tárgyi mellékmondat szemléltetésére ilyen mondatokat íratunk velük: „Azt akartam, amit a közösség akart. Hogy mit akartak, még most sem tudom.” (Cs. K. III. évf.)

Nem neveljük a tanulókat helyes munkaszemléletre, ha ilyen szöveggel szemléltetjük az alany fajait: „János elment kapálni. Ilyenkor kapálják a kukoricát. Pista is vele ment. Hamar kiérték a dűlőbe. Valaki már megkapálta. Mindenki csodálkozott, hogy ilyen későn mentek. Ilyenkor már senki sem indul munkába.” (Sz. M. III. évf.) — Arról most ne is szóljunk, hogy a szöveg megfogalmazása nyelvhelyességi szempontból is kívánnivalót hagy maga után. De gondoljunk arra, hogy — nevelési szempontból nagyon helytelenül! — a szövegben szereplő János és Pista nem a legjobb példát mutatja a közös gazdálkodás munkatetikájára. A gyerekekben felvetődik a gondolat: miért is siettek volna, ha a szöveg szerint lustaságuknak csak annyi a következménye, hogy más elvégzi helyettük a munkát! Az ilyen típusú szöveg alkalmazása még akkor is helytelen, ha az órán a megfelelő következtetéseket levonjuk belőle: a szó elrepül, az írás megmarad: magyarázatunknak nem marad nyoma a füzetben.

9. Utoljára maradtak — pedig talán a legnagyobb csoportot ezek alkotják — az *életkori sajátosságokkal kapcsolatban elkövetett hibák*. Tanulságos megfigyelnünk, hogy hallgatóink legtöbb alkalommal ez

ellen vétenek. Ebben a csoportban több különféle típust is megkülönböztetünk:

a) Nem alkalmas a nyelvi szemléltetésre az a szöveg, amelyik *hangulatában* távol áll az általános iskolás gyermektől. Ilyenek pl.:

„Nem látott egyebet, csak a rémes halált.” (VII. o.)
(D. I. III. évf.)

„A rövid, de gyötrő élet elfolyt.” (V. o. Magyarázat: fiatal lány halála szerelmi bánata miatt!!)
(G. M. III. évf.)

b) *Tartalmi szempontból* nem szerencsések a következő szövegrészek:

„Tudom, ez világra fájdalommal hoztál!” (VII. o.) (S. K. III. évf.)

„Súgjad a fülembe, hogy szeretsz!” (V. o.) (F. I. III. évf.)

„Ötös ikrek Venezuelában! Az öt kis lurkó egyébként szigorú orvosi felügyelet alatt áll, s hálából a nagyszerű orvosi segédletért, a professzorok neveit viselik.” (V. o.)

(Idézi V. L. III. évf. a Magyar Ifjúságból.)

„Pedagógusok, a ti kötelességtek, hogy tanítsátok a sok gyermeket az élet számára!” (VI. o.) (M. Z. III. évf.)

c) *Nyelvi szempontból* is gyakran vétenek hallgatóink az életkori sajátosságok ellen. Nekik természetes az a Vörösmarty-sor, amelyik egy V. osztályos tanulónak még megértési nehézséget okoz. Ezért volt helytelen, hogy egy hallgatónk ezzel a szöveggel akarta szemléltetni a szóhangulatot:

„Honnan, kicsi szellő, ég vándora, jöttél?”
(K. K. III. évf.)

Itt elsősorban a szórend okozhat nehézséget a tanulónak.

Egy másik hallgatónk ugyancsak a szóhangulat tanításakor Babitsot idézte, nem gondolva arra, hogy a különben közismert versnek szinte minden szava az V. osztályban még magyarázatra szorul:

„Bús donna barna balkonon . . .”
(B. S. III. évf.)

Igen sokan idézik már az V. osztályban Adynak igen alapos magyarázatot igénylő költeményeit (A Halál-tó fölött, Fölszállott a páva stb., stb.), vagy Vörösmartynak, Tóth Árpádnak nyelvi szempontból a gyermekek számára sokszor nehéz sorait.

A felsorolt hibák sokasága és sokfélesége arra figyelmeztet bennünket, hogy az életkori sajátosságok figyelembevételére igen gondosan fel kell készíteni hallgatóinkat.

Ezeket a példákat keresztül a szemléltető szöveg tartalmi vonatkozásaiban jelentkező hibák legtipikusabb eseteit mutattam be. Kétségtelen, hogy — bár több különböző csoportról volt szó az előzőkben —

lényegileg a felsorolt hibák nagy része stilisztikai probléma, és belefoglalható a tanítási óra nyelvi megformálásának, stílusának kérdéskörébe. Arnyalati különbségek mégis mutatkoznak az egyes csoportok között, ezért — az áttekinthetőség érdekében — célszerűnek látszott az ilyen rendszerezés.

Mivel valóban csak a legáltalánosabb hibákra akartam rámutatni, így nem utalok itt most azokra az esetekre, amelyek szintén elég gyakran előfordulnak, mégsem tekinthetők tipikusoknak. Ilyen pl. az idézetek pontosságának kérdése. A gyakorlat azt mutatja, hogy erre sem árt felhívni hallgatóink figyelmét! Idézzük nekik Lőrincze Lajos szavait: „Klasszikusaink költeményei, Petőfi és Arany versei már megkapták végső formájukat, ezt védi és őrzi az író emléke, a különféle kiadások tömege, évtizedes, sőt évszázados nyelvi és irodalmi hagyomány, a ma élők ezreinek irodalmi ízlése és tudata. Bármiféle megváltoztatásuk a köztulajdon, a nemzeti kincs megsértése. Vigyázzunk tehát rájuk!” (Lőrincze Lajos: Klasszikusaink védelmében. Édes anyanyelvünk, Bp. 1961. 448—450.)

II. Módszertani kérdések

A tartalmi kérdések mellett — első próbálkozásokról lévén szó — természetesen jelentkeznek hallgatóinknál módszerbeli problémák is. Melyek ezek között a leggyakoribbak?

1. Általános hiba, hogy a hallgató csak megalkotja és táblára írja a szemléltető szöveget, de szinte kívülről kezeli, nem dolgozik vele; újabb példákat mond, és azokból vezeti le a szabályt. A szemléltető szöveg ilyen *öncélúságát* példázza az az óravázlat, amelyikben a hallgató két szemléltető szöveget is rögzített: az egyikkel pusztán „szemléltetett”, a másikkal dolgozott.

2. Az is gyakori hiba, hogy a hallgató különben jó szemléltető szöveget *nem jól használja fel*. Megtörtént pl., hogy az alany fajainak tanításánál a hallgató nem engedte megjelölni a mondatokban az állítmányokat a következő indokolással: „Most ne húzzuk alá az állítmányt, most úgyis csak az alany a lényeg!” Attól eltekintve, hogy hallgatónk így nem élt az állítmány ismétlésének és gyakorlásának természetesen adódó lehetőségével, az új nyelvi tényt sem helyesen láttatta meg akkor, amikor az alanyt az állítmánytól szinte függetlenül vizsgálhatta.

3. Igen fontos feladata a szakmódszertani óráknak hallgatóinkban *a problémák meglátásának* kifejlesztése. Előfordul ugyanis, hogy a gyengébb felkészültségű hallgató ott is „megvilágítandó nehézséget” vél látni, ahol az nincs, míg a jó felkészültségű hallgató — tapasztalataim szerint — hajlamos arra, hogy semmit se tartson „problémának”. Ezért végeztettem a szakmódszertani órákon néhány — sajnos, idő hiányában csak nagyon ritkán adódó — alkalommal olyan „gyakorlatot” is, amikor a hallgatóknak az általános iskolai tankönyv egy-egy feladatáról meg

kellett állapítaniok, hogy a megfelelő korú tanulócsoport számára mi benne a probléma, és rá kellett mutatniok arra, hogy hogyan kell azokat megoldani. Ezek a kísérletek, próbálkozások minden szempontból igen tanulságosnak és hasznosnak bizonyultak a gyakorlati tanítások megkezdése előtt.

4. Gyakori hiba, hogy a szöveg *nem tartalmazza tipikus formában a nyelvi tényt*. Előfordult pl., hogy a hallgató a tárgyi mellékmondatot többszörösen összetett mondatban akarta szemléltetni, s még ő csodálkozott azon, hogy a tanulók nem ismerték fel a kérdéses mondattípust.

5. Az is hiba, ha a szöveg *nem elég változatos*. Ha pl. hallgatóink az alanyi mellékmondatot tanítják, ügyeljenek arra, hogy a szemléltető szövegükben ne minden mondatuk az „aki” kötőszóval kezdődjön, hanem lehetőleg minden típusra lássanak a tanulók példát.

6. Módszertani hiba, ha *túlságosan hosszú* a szemléltető szöveg, és így nincs idő és lehetőség az alapos feldolgozásra. Volt olyan hallgató, aki a szóhangulat szemléltetésére pl. 18 soros szöveget állított össze, míg egy másik Petőfi „Itt van az ősz” c. versének öt versszakát kívánta az óra keretén belül feldolgozni.

7. Gyakran okoz nehézséget hallgatóinknak a szemléltető szöveg alkalmazásával kapcsolatban a *kérdések összeállítása* is. A kérdés feltevése az egész oktatási folyamatnak jelentős és nagy figyelmet érdemlő problémája. Itt most csak annyiban utalok rá, amennyiben a szemléltető szöveg felhasználására vonatkozik.

Igen gyakran az erőltetett, nehézkes kérdés vagy megállapítás gátolja a munkát. Pl. a helyhatározó minőségének megállapításánál igen furcsán hatott a következő kérdés: „Tehát a cselekvésnek mijét fejezi ki ez a határozó?” (M. M. III. évf.) Vagy ugyancsak a helyhatározóknál az „Ágyban, párnák közt halni meg” mondat elemzésekor a tanárjelölt feltette a kérdést, hogy mivel fejezhetjük ki a helyhatározót, s így próbálta segíteni a tanulókat: „Gondoljatok csak a párnák közt-re!” (N. A. III. évf.)

8. Az is hiba, hogy hallgatóink óra közben a nekik megszokott, de a tanulók előtt idegen *módszertani terminológiát alkalmaznak*. Egyik hallgatónk pl. így „vezette be” az V. osztályban az egyik tanítási egységet: „Most is, mint általában, konkrét példából fogunk kiindulni: a nyelvi tény megfigyeléséből. Első lépésként írjuk fel a szemléltető szöveget!” (K. S. III. évf.) — Egy másik hallgató ezzel a kérdéssel akarta igazolni önmaga és a szakvezető tanár előtt is módszeres eljárásának helyességét: „Gyerekek! Mit vontatok le ebből a saját megfigyeléstek alapján?” (M. K. III. évf.)

Az előzők *a teljesség igénye nélkül* azokat a legtipikusabb eseteket példázzák, amelyek a hallgatóink számára pillanatnyilag a gyakorlati tanításokra való felkészülésben a legtöbb problémát jelentik. Igen fon-

tos feladatnak tartom, hogy ezeknek a meglátáshoz és megoldásához a módszertani órákon megadjuk a kellő segítséget, tájékoztatást, útmutatást, de ugyanakkor felhívjuk hallgatóink figyelmét olyan nehézségekre is, amelyek nemcsak a kezdő tanár számára elgondolkoztatók, hanem egész nyelvtani oktatásunk feladataként jelentkezők (ilyen pl. a terminológia felhasználása, a változatosság megvalósítása a gyakorlásban, a kifejező olvasás, a tiszta, szép beszéd kiművelése stb., stb.).

Számunkra, a módszertant oktatók számára is megszívlelendő tanulságul szolgálhatnak ezek a hibák. Figyelmeztetnek bennünket arra, hogy a szakmódszertani órák lényeges feladatának kell a jövőben tekintanünk, hogy hallgatóink figyelmét eleve felhívjuk ezekre a legáltalánosabb problémákra, és feltétlenül szükséges, hogy néhány szemléltető szöveg összeállításával próbálkozzanak már a gyakorlati tanítások megkezdése előtt is. Így ugyanis maguk is tapasztalni fogják a nehézségeket, s mire arra kerül sor, hogy önálló órát tartsanak, már mégis némi gyakorlattal indulhatnak útnak. Természetesen a szakmódszertant oktató tanárnak ezeket az első próbálkozásokat igen gondosan ki kell javítania, mert a hallgatók számára csak így lesz a feladat tanulságos. A tipikusan jelentkező hibák közös megbeszélése, megvitatása során hallgatóink igen sok olyan gyakorlati kérdésre kaphatnak jól hasznosítható választ, amelyek különben sok nehézséget jelentenének nekik.

Ezzel a munkánkkal nagymértékben elősegíthetjük hallgatóink módszertani felkészítését, és ezzel hozzásegíthetjük az általános iskolát központi feladatának, az anyanyelvi oktatásnak minél magasabb szintű megoldásához.